

4. Міцкевіч А. Пан Тадэвуш, або Апошні наезд у Літве. С. 202.
5. Там жа. С. 237.
6. Чачот Я. Свіцязь : выбр. тв. Мінск : БелЭн, 1999. 220 с.
7. Міцкевіч А. Пан Тадэвуш, або Апошні наезд у Літве. С. 196.
8. Лучына Я. Творы: вершы, нарысы, пераклады, лісты. Мінск : Маст. літ., 2001. 206 с.
9. Рагуля А. У. Зерне характава : культурфіласофскія нататкі. Мінск : Выд. В. Хурсік, 2013. 272 с.
10. Дунін-Марцінкевіч В. Выбраныя творы. Мінск : Маст. літ., 2001. 239 с.
11. Там жа. С. 156.
12. Там жа. С. 157.
13. Уладыкоўская-Канаплянік Л. М. Духоўныя ідэалы ў сучаснай культуры Беларусі і каштоўнасці глабалізму. Мінск : БДУ, 2009. 198 с.
14. Каратынскі В. Творы. Мінск : Маст. літ., 2009. 334 с.
15. Багушэвіч Ф. Творы. Мінск : Маст. літ., 2001. 206 с.

УДК 27(043.3)+008(043.3)

В. У. Кернажыцкая

Ваўкавыскі каледж устаноў адукацыі «Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы», Ваўкавыск

КАНФЕСІЯНАЛЬНЫЯ ПРАЦЭСЫ НА ВАЎКАВЫШЧЫНЕ: ГІСТОРЫЯ І СУЧАСНАСЦЬ

Уводзіны. Рэлігія на працягу стагоддзяў выступала асноўным фактарам, які ўздзейнічаў на фарміраванне светапоглядных арыенціраў. З'яўляючыся састаўной часткай нацыянальнай і гістарычнай традыцыі народа, яна і сёння працягвае аказваць уплыў на розум і сэрца многіх людзей.

Асноўная частка. Апошнія дзесяцігоддзі паказалі, што ў Беларусі істотна змянілася рэлігійная сітуацыя. Калі напярэдадні распаду СССР да ліку няверуючых адносілі сябе каля 65% насельніцтва рэспублікі, то сёння, па ацэнках беларускіх сацыёлагаў, да веруючых сябе далучаюць звыш 50% насельніцтва. Сярод веруючых больш 80% праваслаўных, больш 10% католікаў, амаль 2% пратэстантаў, 0,2% іўдзеяў, каля 1% вызнаюць іншыя рэлігіі [1, с. 167].

У ходзе сацыялагічнага даследавання ў Ваўкавыскім раёне высветлілася, што з праваслаўем сябе атаясамліваюць каля 70% апытаных, з каталіцызмам — каля 30% [2, с. 1].

Такія істотныя маштабы распаўсюджвання рэлігійнасці тлумачацца карэннымі сацыяльна-эканамічнымі, сацыяльна-культурнымі і палітычнымі зменамі, якія адбыліся ў Рэспубліцы Беларусь у працэсе набывання ёю дзяржаўнай незалежнасці, цяжкім і неадназначным пераходам да рынкавай эканомікі, глыбокімі зменамі ў каштоўнасных арыентацыях і светапоглядных пазіцыях большасці насельніцтва нашай краіны.

Спецыфіка рэлігійнай сітуацыі ў Беларусі заўсёды вызначалася ў першую чаргу яе геапалітычным становішчам на стыку заходняй і ўсходняй цывілізацый, праваслаўнага і каталіцкага свету. Буфернае становішча Беларусі паміж Расіяй і Еўропай прывяло да таго, што большасць насельніцтва традыцыйна звязвае каталіцызм з Захадам, а праваслаўе — з Расіяй. Сёння ў межканфесійных ўзаемадзеянні актыўна ўключаюцца пратэстанцкія дэнамінацыі. Такім чынам, за апошнія гады ўзрасла колькасць рэлігійных аб'яднанняў у рэспубліцы, павялічылася іх канфесійная разнастайнасць. У канфесійнай структуры рэспублікі асноўную долю складаюць праваслаўныя (45%), каталіцкія (15,1%) і пратэстанцкія (35,21%) суполкі, 4,63% — аб'яднаны астатніх веравызнанняў і рэлігійных плыняў [3].

Усяго ў Беларусі на 1 студзеня 2016 г. зарэгістраваны суполкі 26 розных канфесійных кірункаў. Сярод іх 1 659 праваслаўных прыходаў у складзе 15 епархій, 493 каталіцкіх парафій у складзе 4 епархій, 1 060 пратэстанцкіх суполак [4, с. 4].

На тэрыторыі Ваўкавыскага раёна на сёння дзейнічае 31 рэлігійная абшчына 6 канфесій: 14 — Беларускай праваслаўнай царквы, 11 — Рымска-каталіцкай царквы, 6 пратэстанцкіх рэлігійных суполак. Рэлігійную дзейнасць на тэрыторыі раёна ажыццяўляе 41 святар. Богаслужэнні і рэлігійныя абрады праводзяцца ў 38 культурных будынках [5].

Праваслаўная царква працягвае адыгрываць прырытэтную ролю ў рэлігійным жыцці нашай краіны. У 1989 г. заснаваны Беларускі экзархат Рускай праваслаўнай царквы. Другая афіцыйная назва Беларускага экзархата — Беларуская праваслаўная царква (БПЦ). Кіраўніцтва ёю ажыццяўляе Сінод на чале з Мітрапалітам Мінскім і Заслаўскім Паўлам, Патрыяршым Экзархам усяе Беларусі.

Традыцыі праваслаўя на Ваўкавышчыне вельмі глыбокія. Старажытныя летапісы паведамляюць, што ў XI ст. Ваўкавыск уваходзіў у Тураўскую епіскапію. Верагодна, яшчэ ў пачатку XI ст. пры Святаполку I у Тураве была заснавана епіскапская кафедра. Артыкул у Кіеўскім патэрыку рэдакцыі Іосіфа Грызны паведамляе: «Третье богомолие епископию поставил в Турове в год 6513 (1005) и дал ей города с погостами в послушание и священство и благословение держат себе Туровской епископии: Пинск, Новгород, Городен, Берестье, Волковыск..., и поставил первого епископа Фому» [6, с. 53—54]. Вядомы польскі гісторык XVI ст. М. Стрыйкоўскі адзначаў першапачатковасць праваслаўя на нашых землях. Аб гэтым бясспрэчным факце пісалі таксама нямецкі каталіцкі царкоўны гісторык Й. Марк, польскі гісторык Берасцейскай царкоўнай уніі Э. Лікоўскі і іншыя вядомыя даследчыкі.

Такім чынам, можна зрабіць выснову, што са старажытных часоў на землях Беларусі, а значыць, і на Ваўкавыскай зямлі вызнавалася праваслаўная вера.

Беларускі археолаг Я. Г. Звяруга ў сваёй кнізе «Старажытны Ваўкавыск» распавядае, што першы храм на Ваўкавышчыне пачаў будавацца ў XII ст. У гэты час у Беларусі была створана другая школа дойлідства — Гарадзенская. Яна была больш лакальнай, чым Полацкая (першая школа), ахоплівала толькі Гародню і Ваўкавыск. Храм пачалі будаваць на Замчышчы, відавочна, у першай палове — сярэдзіне XII ст. Мяркуючы па рэштках, гэтая царква задумана даволі блізкай да гродзенскай Ніжняй царквы. Храм меўся быць шасцістоўпным, трохнефавым, трохапсідным, прычым бакавыя апсіды, як і ў Гародні, былі ўнутранымі. Недалёка ад падмуркаў былі знойдзены вялікія гранітныя і гнейсавыя валуны з адной ці дзвюма гладка адшліфаванымі гранямі, побач расчышчаны яшчэ і «склад» плінфы, з якой меркавалася ўзводзіць сцены. Камяні прызначаліся для дэкаратыўных уставак у муроўку, як гэта было ў гродзенскіх храмах, вялікая яма з вапнай — для замешвання рашчыны. Да паўднёва-заходняга кута храма прымыкалі падмуркі квадратнай у плане вежы, дзе, відавочна, меркавалася размясціць лесвіцу на хоры. Аднак будаўніцтва на гэтым было спынена. Чаму гэты цікавы помнік не дабудавалі — загадка гісторыі [7, с. 118].

У 1874 г. адбылося асвячэнне Свята-Мікалаеўскага храма. У сваёй пропаведзі святар Клімент Смольскі гаварыў, што даўней было дзве праваслаўныя царквы ў Ваўкавыску: адна на Заполлі, а другая на Замосці, дзе цяпер стаіць Свята-Мікалаеўскі храм, і што на гэтым месцы раней былі праваслаўныя могілкі. Гэты старажытны храм быў знішчаны французскімі войскамі ў 1812 г. [8].

Праваслаўныя людзі, пазбаўленыя храма, усё ж верылі, што наступяць лепшыя часы. І гэты час наступіў, калі рускія салдаты 47 егерскага палка ў 1822 г. размясціліся ў горадзе. Яны пабудавалі царкву з розных матэрыялаў на грошы, ахвяраванія існуючым у горадзе Петрапаўлаўскім братэрствам, мясцовымі жыхарамі і дабрачыннымі арганізацыямі. Царква была асвечана ў імя Уваскрасення Хрыстова і праіснавала больш за 40 гадоў [9].

З гадамі колькасць праваслаўных хрысціян павялічвалася, што прывяло да неабходнасці будаўніцтва новай царквы. Так з’явілася новая драўляная царква ў самым цэнтры горада (1867 г.), асвечаная ў імя першавярхоўных апосталаў Пятра і Паўла. Царква праіснавала да 1941 г. і пры таямнічых абставінах згарэла.

Свята-Мікалаеўскі храм пры польскай уладзе ў 1919—1920 гг. быў пераўтвораны ў гарнізонны касцёл і адданы зноў вернікам пасля таго, як згарэў Петра-Паўлаўскі храм ў 1941 г.

У 90-х гг. XX ст. на беразе ракі Ваўкавыі сіламі прыхода і на грошы добраахвотных ахвяравальнікаў пачалося будаўніцтва Свята-Петра-Паўлаўскага сабора з памяшканнямі пад бібліятэку, чытальную залу, нядзельную школу. Восенню 2004 г. адбылося асвячэнне Свята-Петра-Паўлаўскага сабора, і ён адчыніў свае дзверы для прыхаджан. У 1999 г. быў асвечаны ніжні храм Свята-Благавешчанскага сабора ў гонар святых віленскіх пакутнікаў Антонія, Іаана і Еўстафія. Святочнае богаслужэнне ўзначаліў Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Філарэт. Будаўніцтва сабора працягваецца і сёння (у купальнай частцы). Ажыццяўляецца будаўніцтва храма святых роўна-апостальных Мяфодзія і Кірыла па вуліцы Зянітчыкаў.

Як ужо зазначалася, каля 70% апытаных жыхароў Ваўкавыскага раёна аднеслі сябе да праваслаўнага веравызнання. Пастырскае служэнне на тэрыторыі раёна ажыццяўляе 21 праваслаўны святар.

Да ліку традыцыйных рэлігій у Беларусі адносіцца і Рымска-каталіцкая царква. Каталіцызм пачаў актыўна распаўсюджвацца на землях Беларусі з канца XVI ст. сярод мясцовага балцкага і славянскага (беларускага) насельніцтва ў адпаведнасці з тагачаснай палітыкай вялікіх князёў літоўскіх. Гэтаму працэсу садзейнічаў Ватыкан, шэраг манаска-рыцарскіх ордэнаў, а таксама польскі каталіцкі касцёл. У перыяды з 30-х гг. XIX ст. да пачатку XX ст. і з 1918 г. па 80-я гг. XX ст. Рымска-каталіцкая царква падвяргалася дыскрымінацыі з боку царскай, а потым савецкай улады. Пазітыўныя змены ў адносінах да католікаў Беларусі пачаліся з 1988 г., калі адбылася рэгістрацыя раней закрытых парафіяў і арганізацыя новых.

Гісторыю Рымска-каталіцкай царквы на Ваўкавышчыне трэба разглядаць не толькі ў межах існуючага сёння раёна, а шырэй — у межах існаваўшага з 1507 па 1940 гг. Ваўкавыскага павета. У яго ўваходзілі тры парафіі, якія пазней адносіліся да Бераставіцкага, Зэльвенскага і іншых раёнаў Гродзенскай вобласці.

Як вядома, рашучы крок у кірунку распаўсюджвання каталіцызму ў межах Вялікага Княства Літоўскага зрабіў вялікі князь Ягайла, перад якім паўстала палітычная альтэрнатыва — пайсці на саюз з Масквой, ажаніўшыся на дачцэ Дзмітрыя Данскога (умовы шлюбу прадугледжвалі прыняцце праваслаўя), ці на саюз з Польшчай праз шлюб з польскай каралевай Ядвігай (умовай шлюбу было прыняцце каталіцызму). Ягайла выбраў другі варыянт. І менавіта Ваўкавыск стаў сведкай факту, які мае гістарычную значнасць. З Ваўкавыска накіраваў Ягайла паслоў у Польшчу з заявай аб тым, што разам з усім народам прыме каталіцкае веравызнанне, калі Ядвіга будзе згодна аддаць яму сваю руку і калі яго абяруць каралём Польшчы. Перамовы ішлі доўга, і ўвесь гэты час Ягайла чакаў вынікаў у замку ў Ваўкавыску. Менавіта тут Ягайла прыняў паслоў Польшчы, тут у 1386 г. была заключана дамова аб прыняцці каталіцызму (пад назвай “*Nueiagum regni recoqnitia, quod Jagellonem ad regnum et conjugium Hedvigis invitarnut*”) [10]. У гонар гэтай падзеі Ягайла абяцаў пабудавец за свой кошт у Ваўкавыску касцёл. У 1386 г. князь Ягайла быў абраны каралём Польшчы, а ў 1387 г. заснаваў Віленскі дзяццэз (епархію), які ахопліваў амаль усю зямлю Беларусі і ў які ўвайшоў Ваўкавыск. Так пачалося развіццё каталіцызму на Ваўкавышчыне.

Абяцанне адкрыць у Ваўкавыску касцёл выканаў ужо Вялікі князь літоўскі Вітаўт, які фундаваў касцёл св. Мікалая ў 1430 г. і надзяліў яго дзесяцінай. Перад 1558 г. быў утвораны Ваўкавыскі дэканат, адзін з 26 дэканатаў Віленскай епархіі.

Як толькі касцельная арганізацыя некалькі ўмацавалася, у сярэдзіне XVI ст. надыйшла эпоха Рэфармацыі. Больш дысцыплінаваны і адукаваны каталіцызм пацярпеў у меншай ступені, чым праваслаўе, але ён страціў нямала сваіх вернікаў, некаторыя касцёлы далучыліся да кальвінізму. Аднак трыумф пратэстантызму быў кароткатэрміновым.

У 1598 г. у Ваўкавыску была заснавана місія ордэна езуітаў, падпарадкаваная гродзенскаму калегіуму. Езуіты здолелі схіліць да вяртання ў лона касцёла не толькі ранейшых вернікаў-католікаў, але і былых вернікаў-праваслаўных. Адзін за другім вярталіся згубленыя касцёлы — некаторыя нават пасля 80 гадоў знаходжання ў кальвінізме. Станвіліся касцёламі нават тры пратэстанцкія святыні, якія раней былі пабудаваны самімі кальвіністамі.

У другой палове XVIII ст. у горадзе дзейнічала школа ордэна піяраў, а на тэрыторыі замка былі пабудаваны канцылярыя і дом для манахак марыявітак. У 1841—1848 гг. у Ваўкавыску быў пабудаваны мураваны касцёл св. Вацлава ў стылі позняга класіцызму. Сродкі на будаўніцтва касцёла ахвяравалі і мясцовыя парафіяне.

Другая па ліку на Ваўкавышчыне парафія была заснавана ў 1460 г. ў Поразавае. Касцёл атрымаў назву св. Міхаіла Архангела. У 1478 г. заснавана парафія ў Воўпе. Касцёл святога Яна Хрысціцеля быў пабудаваны Аляксеем — князем Гальшанскім, ваяводам віленскім, канцлерам караля Казіміра.

У першай палове XVI ст. пачалі сваю дзейнасць парафіі ў Шылавічах, Гнезна, Лыскаве, Мсцібаве, Ялаўцы і Струбніцы.

Трэба зазначыць, што фундатарамі касцёлаў на Ваўкавышчыне выступалі прадстаўнікі многіх вядомых магнатскіх родаў. Так, гетман Вялікага Княства Літоўскага Геранім Хадкевіч (1560—1617) фундаваў два касцёлы. Адзін з іх у 1611 г. у Росі — касцёл св. Тройцы, другі ў 1615 г. у Вялікай Бераставіцы — касцёл Візітацыі Дзевы Марыі. Князі Агінскія заснавалі ў 1638 г. касцёл у Мязэрычах. З імем прадстаўніка рода Сапегаў, другога па магутнасці пасля Радзівілаў у княстве, а менавіта Казіміра Яна Сапегі — ваяводы віленскага, гетмана вялікага Літоўскага звязана фундацыя касцёла ў в. Пескі. У часы барока (еўрапейскага стылю мастацтва XVII—XVIII стст.) граф Грабоўскі пабудоваў храм у Ізабеліне.

Пасля падзелаў Рэчы Паспалітай і ўваходжання беларускіх земляў у склад Расійскай імперыі стан Рымска-каталіцкай царквы змяніўся, асабліва пасля паўстаўняў 1830—1831 і 1863—1864 гг. Была зачынена большасць каталіцкіх кляштароў, а значная частка касцёлаў перададзена праваслаўнай царкве, у тым ліку ў Ваўкавыскім павеце, — у Мязэрычах, Вялікай Бераставіцы, Зэльве, Лыскаве, Малой Бераставіцы.

Пасля Рыжскага дагавора 1921 г., па якому землі Заходняй Беларусі ўвайшлі ў склад Польшчы, зноў змяніўся статус Рымска-каталіцкай царквы, якая па Канстытуцыі стала дзяржаўнай царквой. У гэты час пачалася актыўная рэстаўрацыя і будаўніцтва новых будынкаў касцёлаў, якія неслі на сабе адбітак распаўсюджанага ў гэтыя гады мастацкага стылю неаготыкі: Мсцібава, Зэльва, Рэпля, Шылавічы.

Як вынікае з лічбаў сацыялагічных апытанняў, каталіцкае веравызнанне ў нашыя дні на заходніх землях па-ранейшаму ўтрымлівае моцныя пазіцыі. У межах Ваўкавыскага раёна з каталіцызмам, як зазначалася вышэй, атаясамліваюць сябе каля 30% рэспандэнтаў (у параўнанні з 10% цалкам па Беларусі). Духоўнае служэнне ў каталіцкіх прыходах Ваўкавышчыны ажыццяўляюць 15 святароў (з іх два — грамадзяне Рэспублікі Польшча, адзін — Літоўскай Рэспублікі). Богаслужэнне ў храмах Рымска-каталіцкай канфесіі праводзіцца на беларускай і польскай мовах, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

У чэрвені 1915 г. у Ваўкавыску была асвечана новая каталіцкая святыня — храм Святога Станіслава Косткі. Асвячэнне па запрашэнні епіскапа Гродзенскага Аляксандра Кашкевіча і ксяндза Алега Дуля ажыццявіў апостальскі нунцый у Беларусі Клаўдзія Гуджароці.

З кожным годам на тэрыторыі Беларусі павялічваецца колькасць пратэстанцкіх суполак. Адносіны насельніцтва да апошніх нельга назваць адназначным. З аднаго боку, у масавай свядомасці пратэстанцкія дэнамінацыі часта асацыіруюцца з чымсьці негатыўным, а іх веравучэнні разглядаюцца як чужыя для Беларусі. У пэўнай ступені гэтаму садзейнічае ўнутраная арганізацыйная раздробленасць пратэстантызму і неадназначнае тлумачэнне яго разнастайнымі версіямі хрысціянскіх дагматаў. З іншага боку, можна з упэўненасцю гаварыць аб тым, што пратэстанцкая традыцыя арганічна ўваходзіць у жыццё нашага грамадства, і сёння пратэстанцкія суполкі захоўваюць стабільнае становішча.

Такія кірункі пратэстантызму, як лютаранства і кальвінізм, былі вядомыя ў Беларусі яшчэ з часоў Рэфармацыі (XVI ст.). У той час як лютаранства не атрымала шырокага распаўсюджвання сярод насельніцтва Беларусі, кальвінізм ахапіў розныя сацыяльныя і этнічныя групы Беларусі. Амаль да канца XVI ст. гэтая канфесія была распаўсюджана ў асяроддзі мясцовых магнатаў і шляхты, гараджан і сялян рознай этнічнай прыналежнасці. У XVII—XVIII стст. вучэнне Кальвіна паступова страчвала сваю актуальнасць, а яго прыхільнікі сталі пераходзіць у каталіцтва і ўніяцтва. Такім чынам, лютаранства і кальвінізм можна толькі часткова аднесці да традыцыйных для Беларусі пратэстанцкіх цэркваў, таму што гістарычная пераемнасць іх была прыпынена падзеямі XVI ст. — першай паловы XX ст. і адноўлена толькі ў нашыя дні.

Найбольш актыўна развіваюцца ў Рэспубліцы Беларусь розныя сучасныя пратэстанцкія хрысціянскія вучэнні. Мадэрнісцкая накіраванасць у адносінах дагматыкі, культуры, абраднасці садзейнічае даволі шырокаму ўспрыняццю ідэй пратэстантызму як ідэалогіі сучаснасці, якая дазваляе эфектыўна адаптавацца да хуткіх змен умоў жыцця.

За апошнія некалькі гадоў колькасць пратэстанцкіх плыняў у краіне павялічылася ў пяць разоў, колькасць суполак — амаль ў тры разы (гэта найбольш высокі паказчык сярод розных канфесій). Там, дзе больш традыцыйныя і ўплывовыя ў Беларусі праваслаўныя і каталіцкія рэлігійныя аб'яднанні па той ці іншай прычыне паслабілі сваю дзейнасць, узнікае шырокае поле для прапаведніцкай дзейнасці пратэстанцкіх місіянераў.

У мінулым у Ваўкавыскім павеце вера евангелістаў-рэфарматараў асаблівай папулярнасцю ў насельніцтва не карысталася. Колькасць евангелістаў увесь час змяншалася. Вядома, што кальвінісцкі збор існаваў у в. Ізабелін (з 1778 г.), дзякуючы намаганням уладальнікаў вёскі Грабоўскім. У XVIII ст. кальвінісцкія зборы існавалі таксама ў Мачуліне, Свіслачы, Гнезна. На пачатку XX ст. у Ваўкавыскім павеце захаваўся толькі Ізабелінскі евангелісцка-рэфарматарскі прыход, у які ўваходзілі як рэфарматары-евангелісты, так і лютаране, якія жылі ў Ваўкавыскім, Слоніўскім, Пружанскім паветах. Амаль усе яны былі палякі, выхадцы з Прусіі, Германіі і Аўстрыі, стаўшыя расійскімі падданымі. Пазней, у савецкія часы, кальвіністы гэтага прыходу далучыліся да католікаў.

У нашыя дні кальвінісцкія і лютаранскія суполкі актыўна адраджаюць сваю дзейнасць у Беларусі. Сярод дэнамінацый, якія прадстаўляюць так званую «Другую хвалю пратэстантызму», найбольш актыўна дзейнічаюць

хрысціяне веры евангельскай (ХВЕ), чые суполкі складаюць каля 50% ад агульнай колькасці хрысціянскіх суполак, і евангельскія хрысціяне-баптысты (каля 40% суполак). Хутка памнажаюць колькасць сваіх паслядоўнікаў забароненыя раней «Сведкі Іеговы», а таксама Саюз хрысціян веры евангельскай Беларусі (пяцідзсятнікі) [11].

Сёння на тэрыторыі Ваўкавыскага раёна дзейнічае 6 пратэстанцкіх рэлігійных суполак: «Сведкі Іеговы» (зарэгістраваная Гродзенскім аблвыканкамам 9 студзеня 1995 г.); Царква хрысціян-адвентыстаў сёмага дня ў горадзе Ваўкавыску (зарэгістраваная 17 ліпеня 1995 г.); Хрысціяне веры евангельскай «Церковь Благодать» у Ваўкавыску (зарэгістраваная 28 кастрычніка 1995 г.); Царква евангельскіх хрысціян-баптыстаў горада Ваўкавыска (зарэгістраваная 21 красавіка 1992 г.); Царква евангельскіх хрысціян-баптыстаў «Ковчег» (зарэгістраваная 18 сакавіка 2002 г.); Царква евангельскіх хрысціян-баптыстаў «Преображение Господне» ў гарадскім пасёлку Краснасельскі (зарэгістраваная 16 кастрычнік 1995 г.).

Пратэстанцкія суполкі ўзначальваюць шэсць пастыраў, працуе тры нядзельныя школы (ЕХБ).

Відавочна, што ўзрастае ўплыў, які аказвае ў сучаснасці рэлігія, не толькі на светапогляд, але і на лад жыцця амаль паловы насельніцтва рэспублікі. У гэтых умовах вялікае значэнне мае выпрацоўка паслядоўнай, навукова абгрунтаванай, паважлівай да пачуццяў вернікаў канцэпцыі ўзаемаадносін дзяржавы і рэлігійных арганізацый у розных сферах грамадскага жыцця.

Было праведзена даследаванне стану рэлігійна-канфесіянальных працэсаў у вучнёўскім асяроддзі школ Ваўкавыскага рэгіёна. Мэта даследавання — высветліць адносіны навучэнцаў сярэдніх школ да рэлігіі, размеркаванне канфесіянальных пераваг, узаемасувязь этнічных і канфесіянальных працэсаў. У апытанні прынялі ўдзел 178 рэспандэнтаў — навучэнцаў старэйшых класаў дзяржаўных устаноў адукацыі «Гімназія № 1 г. Ваўкавыска», «Гімназія № 2 г. Ваўкавыска», «Сярэдняя школа № 3 г. Ваўкавыска», «Сярэдняя школа № 4 г. Ваўкавыска», «Сярэдняя школа № 7 г. Ваўкавыска», «Біскупіцкая базавая школа» Ваўкавыскага раёна.

Навучэнцам была прапанавана анкета «Мае адносіны да рэлігіі». Адказы рэспандэнтаў дазваляюць зрабіць наступныя высновы:

- сучасная моладзь праяўляе досыць вялікую цікавасць да пытанняў, звязаных з рэлігіяй: больш за 70% навучэнцаў імкнуцца атрымаваць інфармацыю рэлігійнай накіраванасці, 48% апытаных указалі, што наведвалі ці наведваюць нядзельныя школы пры храмах;

- узровень рэлігійнасці ў маладзёжным асяроддзі вельмі высокі: амаль 90% апытаных аднеслі сябе да веруючых, аналагічная колькасць навучэнцаў (87%) указалі, што наведваюць храм;

- канфесіянальны перавагі схіляюцца да традыцыйных у Заходнім рэгіёне Беларусі рэлігійных плыняў — праваслаўнай і каталіцкай: больш за 60% атаясамліваюць сябе з праваслаўем і больш за 30% — з каталіцтвам;

- сярод праваслаўных пераважаюць прадстаўнікі карэннай нацыі — беларусы (каля 90%). У асяроддзі вернікаў каталіцкай канфесіі назіраецца дыферэнцыяцыя: 56,3% католікаў з'яўляюцца палякамі, 43,7% — беларусамі. Дадзеныя лічбы сведчаць аб адыходзе ад існаваўшай раней спрошчанай мадэлі этнічнай самаідэнтыфікацыі (католік па веравызнанні лічыўся, як правіла, палякам па этнічнай прыналежнасці).

За апошнія гады рэлігійна-этнічная самасвядомасць народа Беларусі цалкам і вучнёўскай моладзі ў прыватнасці значна ўзрасла, а канфесіянальны фактар зараз адыгрывае значную ролю ў грамадскім жыцці. У рэлігіі сталі бачыць гарантыю стабільнасці, парадку, непакіснасці духоўных асноў грамадства, адраджэнне нацыянальных традыцый народа.

Нельга не адзначыць важнасць канстытуцыйнага прызнання свабоды веравызнання і раўнапраўя ўсіх рэлігійных канфесій на тэрыторыі Беларусі, што дае магчымасць веруючым захаваць традыцыйныя духоўна-маральныя каштоўнасці. Гэта мае станоўчае значэнне, паколькі далучэнне значнай часткі грамадзян Беларусі, у тым ліку і моладзі, да рэлігійных каштоўнасцей, якія маюць агульнанацыянальную культурную значнасць, садзейнічае выхаванню патрыятызму, грамадзянскасці, культуры міжнацыянальнага і міжрэлігійнага ўзаемадзеяння. Акрамя таго, яно фарміруе верацярпімасць, садзейнічае выпрацоўцы добрасумленных адносін да працы, павяг да сям'і і Радзімы.

Гэтая станоўчая тэндэнцыя знайшла адлюстраванне і заканадаўчае замацаванне ў артыкуле 16 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь*, дзе дэкларуецца роўнасць усіх рэлігій і веравызнанняў перад законам, пры гэтым падкрэсліваецца, што ўзаемаадносіны дзяржавы і рэлігійных арганізацый рэгулююцца законам з улікам іх уплыву на фарміраванне духоўных, культурных і дзяржаўных традыцый беларускага народа.

Сацыяльна-эканамічныя, палітычныя, сацыякультурныя пераўтварэнні, якія адбыліся ў 90-я гг. ХХ ст., якасна змянілі характар дзяржаўна-канфесійных адносін: дзяржава спыніла ўмяшальніцтва ў дзейнасць рэлігійных арганізацый і аб'яднанняў (калі яны дзейнічаюць у рамках закона), гарантуе поўную свабоду веравызнання, раўнапраўе ўсіх рэлігійных дэнамінацый. Дзякуючы гэтаму ўзрасла місіянерская і грамадская актыўнасць рэлігійных арганізацый, значная іх частка адыгрывае ўсё больш важную ролю ў рашэнні не толькі рэлігійных, але і сацыяльных, маральных і іншых праблем, якія закранаюць інтарэсы грамадзян рэспублікі.

Асноўныя канстытуцыйныя палажэнні знаходзяць сваё ўвасабленне і канкрэтызацыю ў прынятым у снежні 1992 г. Законе «Аб свабодзе веравызнанняў і рэлігійных арганізацый». Гэты заканадаўчы акт быў істотна дапоўнены Парламентам у студзені 1995 г., а затым у кастрычніку 2001 г. Закон гарантуе права грамадзян на вызначэнне і выражэнне сваіх адносін да рэлігіі, на адпаведны гэтаму перакананні, на бесперашкоднае вызнаванне рэлігіі і выкананне рэлігійных абрадаў, а таксама на сацыяльную справядлівасць і роўнасць, абарону правоў і інтарэсаў грамадзян незалежна ад адносін да рэлігіі і рэгулюе адносіны, звязаныя з дзейнасцю рэлігійных арганізацый і аб'яднанняў.

У адпаведнасці з заканадаўствам беларуская дзяржава не ўмешваецца ў дзейнасць рэлігійных арганізацый і не ўскладае на іх выкананне якіх-небудзь дзяржаўных функцый. Разам з тым рэлігійныя арганізацыі ўсіх канфесій удзельнічаюць

* Источник официального опубликования — Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь, 1999 г., № 1, 1/0.

у грамадскім жыцці, валодаюць правам выкарыстоўваць сродкі масавай інфармацыі, а таксама ствараць свае ўласныя для распаўсюджвання сваіх вучэнняў, поглядаў, рэлігійных і маральных пропаведзей. Так, на тэрыторыі Ваўкавыскага раёна распаўсюджваюцца перыядычныя выданні, якія выдаюцца Гродзенскімі праваслаўнай і каталіцкай епархіямі: «Гродненские епархиальные ведомости», «Православный вестник», «Ступени», «Слова жыцця», «Милосердие».

Рэлігійныя суполкі Ваўкавыскага раёна не застаюцца ў баку ад вырашэння самых балючых праблем сучаснага грамадства. Радуе, што прадстаўнікі розных канфесій канструктыўна ўзаемадзейнічаюць у кірунку адраджэння духоўна-маральных каштоўнасцей, фарміравання здаровага ладу жыцця. Так, кожны месяц праваслаўныя святары прысутнічаюць на пасяджэннях груп ананімных алкаголікаў «Піраміда». Каталіцкія святары падтрымліваюць іх у г. Ваўкавыску і аграгарадку Шылавічы. Праводзяцца сумесныя мерапрыемствы з удзелам рэлігійных арганізацый раёна па прафілактыцы правапарушэнняў і злачынстваў [12].

Цесныя сувязі склаліся ў праваслаўных святароў з установамі адукацыі, якія забяспечваюць атрыманне сярэдняй спецыяльнай і прафесійнай адукацыі. У прыватнасці, адбываюцца размовы навучэнцаў з праваслаўнымі святарамі па праблеме грамадзянскіх шлюбав і дашлюбных адносін.

Дзяржаўная сістэма адукацыі і выхавання ў Беларусі, як вядома, мае свецкі характар. Тым не менш рэлігійныя арганізацыі ў адпаведнасці з заканадаўствам маюць права ствараць для рэлігійнай адукацыі дзяцей і дарослых групы і нядзельныя школы, праводзіць навучанне ў іншых формах. Так, напрыклад, у Ваўкавыскім раёне пры рэлігійных суполках працуюць 23 нядзельныя школы. З іх праваслаўных — 8 (250 чалавек), каталіцкіх — 12 (1 100 чалавек), пратэстанцкіх — 3 (100 чалавек). Заняткі праводзяцца ў спецыяльна абсталяваных для гэтага класах у дамах святароў, цэрквах і касцёлах. Навучанне ў дзіцячых нядзельных школах ажыццяўляецца на рускай, беларускай і, па жаданні бацькоў, на польскай мовах [13].

Царкоўныя арганізацыі ў Беларусі ўсё больш актыўна ўстанаўліваюць кантакты з уладнымі структурамі і органамі мясцовага самакіравання. Мясцовыя Саветы народных дэпутатаў садзейнічаюць рэлігійным суполкам у вяртанні ім культавых будынкаў, ажыццяўляюць дапамогу ў будаўніцтве новых храмаў.

Не з'яўляецца выключэннем і дзейнасць мясцовых улад Ваўкавыска і Ваўкавыскага раёна. Райвыканкам ажыццяўляе пастаянны кантроль за рэлігійнай сітуацыяй, дзейнасцю рэлігійных суполак і святароў, выкананнем рэлігійнымі арганізацыямі заканадаўства, якое рэгулюе канфесійную сферу. Кіраўнікі райвыканкама, прамысловых прадпрыемстваў горада і раёна пастаянна цікавяцца жыццём усіх канфесій, прымаюць удзел у святочных храмавых мерапрыемствах. Так, у чэрвені 2015 г. на цэнтральнай плошчы Ваўкавыска прайшоў фестываль праваслаўнай культуры «Кладезь». У адкрыцці прынялі удзел прадстаўнікі мясцовай улады і мясцовага благачыння. У рамках фестывалю праходзілі прадстаўленні ляльнага тэатра «Батлейка», быў рэалізаваны праект «Добрае кіно» з дэманстрацыяй праваслаўных мастацкіх фільмаў і іншыя мерапрыемствы.

Адным з рычагоў ва ўдасканаленні работы па забеспячэнні заканадаўства Рэспублікі Беларусь у рэлігійнай сферы стала камісія садзейнічання кантролю за выкананнем заканадаўства аб свабодзе сумлення і рэлігійных арганізацый пры Ваўкавыскім райвыканкаме. У склад раённай камісіі ўваходзяць работнікі райвыканкама, аддзелаў адукацыі, рэдакцыі раённай газеты «Наш час». Камісія вывучае і аналізуе рэлігійную сітуацыю ў горадзе і раёне, разглядае матэрыялы аб рэгістрацыі статутаў рэлігійных суполак, вядзе ўлік рэлігійных суполак і культавых будынкаў на тэрыторыі раёна, выяўляе рэлігійныя групы, якія дзейнічаюць без рэгістрацыі, наведвае рэлігійныя богаслужэнні, абрады, мерапрыемствы духоўнай накіраванасці.

Стан межканфесіянальных адносін з'яўляецца адным з істотных фактараў уплыву на грамадска-палітычную сітуацыю. У адпаведнасці з гэтым на пасяджэннях выканаўчага камітэта, сесіях раённага Савета дэпутатаў разглядаюцца пытанні канфесіянальнай сферы: выдзяленне зямельных участкаў для будаўніцтва культавых аб'ектаў, правядзенне масавых рэлігійных мерапрыемстваў, зніжэнне стаўкі зямельнага падатку на нерухомасць для рэлігійных суполак і інш.

Заклучэнне. Можна канстатаваць, што ажыццяўленне органамі ўлады рэгулявання канфесійных адносін, забеспячэнне сапраўднай рэалізацыі свабоды сумлення, рэальнага раўнапраўя ўсіх рэлігій дазваляе захаваць стабільную сітуацыю і пазбягаць канфліктаў на рэлігійнай глебе. Аб гэтым сведчаць і дадзеныя сацыялагічнага апытання. Так, рэлігійную сітуацыю ў раёне ацэньваюць як спакойную 63% рэспандэнтаў, каля 27% апытаных лічаць яе добрай [14].

У сакавіку 2015 г. Беларусь наведаў Дзяржаўны сакратар Святога Прастола кардынал П'етра Паралін. У час сустрэчы на высокім узроўні было адзначана, што міжканфесійны мір і нацыянальная згода — гаранты стабільнасці грамадства, і ў Беларусі ўсё робіцца дзеля падтрымання гэтай стабільнасці. Глава дзяржавы ў сваіх выступленнях неаднаразова падкрэсліваў, што верацярпімасць і талерантнасць з'яўляюцца традыцыйнымі рысамі беларускага грамадства, і мы па праву можам ганарыцца адсутнасцю ў Беларусі канфліктаў на рэлігійнай і этнічнай глебе. Адсюль вынікае задача — з улікам асаблівасцей рэлігійнага жыцця і поліэтнічнага складу насельніцтва садзейнічаць умацаванню і развіццю верацярпімасці, інтэрнацыяналізму і дружбы.

Спіс цытуемых крыніц

1. Бабосов Е. М. Основы идеологии современного государства. Минск : Амалфея, 2012. 412 с.
2. Справка об этноконфессиональной ситуации в Волковыском районе, подготовленная идеологическим отделом Волковыского райисполкома в 2015 г.
3. Бабосов Е. М. Основы идеологии современного государства. С. 167.
4. Аналитическая справка об этноконфессиональной ситуации в Республике Беларусь и сотрудничестве с соотечественниками за рубежом в 2015 г.

5. Справка об этноконфессиональной ситуации в Волковысском районе. С. 1
6. Ваўкавышчына: з гісторыі краю і лёсу людзей: матэрыялы навук.-практ. крэзнаўчай канф. / пад рэд. І. П. Крэня. Ваўкавыск, 1997. 211 с.
7. Зверуго Я. Г. Древний Волковыск (X—XIV вв.). Минск, 1975. 126 с.
8. Ваўкавышчына: з гісторыі краю і лёсу людзей. С. 54.
9. Там жа. С. 54.
10. Там жа. С. 58.
11. Бабосов Е. М. Основы идеологии современного государства.
12. Справка об этноконфессиональной ситуации в Волковысском районе. С. 5.
13. Там же. С. 4.
14. Там же. С. 4.

УДК 008: 821.161.3

М. А. Курьпка

Установа адукацыі «Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт», Мінск

РАЗВІТАННЕ З ГЕРАІЗМАМ (ТЭМА ВАЙНЫ Ў БЕЛАРУСКАЙ ВАЕННАЙ ПРОЗЕ 1960—70-Х ГГ.)

Уводзіны. Спрабуючы вызначыць найбольш глыбока распрацаваную тэматыку ў беларускай літаратуры, даследчык непазбежна прыходзіць да вываду, што лепшыя ідэйна-мастацкія дасягненні звязаны з Вялікай Айчыннай вайной. Да гэтай тэмы пісьменнікі звярталіся ў час ваеннага канфлікту, яе нанова перажывалі праз дзесяцігоддзі, да ваеннай тэматыкі пісьменнікі працягваюць звяртацца зноў і зноў.

Асноўная частка. Адзін з найбольш таленавітых паслядоўнікаў тэмы вайны В. Быкаў некалі справядліва сказаў аб невычэрпнасці гэтай літаратуры: «Колькі ўжо напісана аб вайне на мностве моў свету, але, нягледзячы на тое, што пісаць становіцца ўсё цяжэй, з'яўляюцца ўсё новыя творы, што часам радуюць, а часам і ўражваюць чытача сваёй праўдай і глыбінёй. І тут няма межаў, магчымасці гэтай тэмы бясконцыя» (тут і далей пераклад з рускай мовы наш. — *М. К.*) [1, с. 356]. А таму аналіз твораў, прысвечаных Другой сусветнай вайне, адыгрывае вельмі важную ролю у разуменні як гераічнага, так і трагічнага ў лёсе чалавека і ўсяго народа.

У 60-х гг. XX ст. пафасна-гераічная тэма, уласцівая беларускай ваеннай прозе першага пасляваеннага дзесяцігоддзя, пачала абываць новыя формы. Гэта характарызувалася тым, што «сацыялістычны рэалізм» паступова пачаў пслабляць свае пазіцыі, а таксама значнымі зменамі ў грамадстве, калі, як сцвярджае М. Тычына, адбылося «адкрыццё рэчаіснасці, падзей і з'яў жыцця, якія ў часы панавання “тэорыі бесканфліктнасці” лічыліся нетыповымі або нават забароненымі. Прыкметна пашырылася ў гэты час адлюстраванне ў літаратуры эмацыянальнай сферы чалавека...» [2, с. 31]. Гэта была новая літаратура, якая адышла ад спрошчанага разумення добрага і дрэннага, калі гераічнасць і трагедыя чалавека былі аднакавымі і катэгарычнымі.

Важным фактарам станаўлення новай ваеннай прозы стаў прыход у літаратуру маладых пісьменнікаў — удзельнікаў вайны, стваральнікаў слаўтай «лейтэнанцкай прозы». Гэта былі людзі, якіх В. Быкаў аднойчы назвае «забітым пакаленнем» ці «пакаленнем бязбацькавічаў» (У. Навумовіч), правёўшы паралель з пакаленнем пісьменнікаў Першай сусветнай вайны. Пакаленнем, якое не проста праявіла сябе як мужае і аддае свайму абавязку, але і якое зрэшты адчула на сабе асабістую адказнасць за ўсіх тых, хто загінуў на франтах вайны.

Зразумела, што глыбіня трагедыі чалавека вызначаецца тым, у якой ступені ён адчуў вайну на сабе. Для А. Адамовіча, В. Быкава, І. Навуменкі, І. Шамякіна і іншых, якія самі прайшлі па крывавах франтавых дарогах і «глыбока авалодалі суровай ваеннай рэчаіснасцю» [3, с. 52], паводзіны і пачуцці чалавека на вайне паўставалі больш супярэчнымі, прасякнутымі глыбокай эмацыянальнасцю і псіхалагізмам. Кожны пісьменнік моцна адчуваў сваю адказнасць перад фізічнай і маральнай трагедыяй чалавечага духу, асэнсавачь якую было магчыма толькі праз канфрантацыю з агульнапрынятымі тэндэнцыямі савецкай пасляваеннай прозы.

Справядліва будзе адзначыць, калі для літаратуры 40—50-х гг. было характэрна рабіць акцэнт непасрэдна на подзвігу, што стварала не столькі рэалістычны, колькі гераічна-кніжны вобраз чалавека, то ў цэнтры ўвагі пісьменнікаў-шасцідзятнікаў паўстаў «...сам працэс фарміравання такіх герояў, даследаванне матываў паводзін чалавека ў далёкія дні вайны» [4, с. 55]. «Лейтэнанцкая проза» адразу закрунула такія шырокі дыяпазон характараў і сітуацый, якога да гэтага ў літаратуры нельга было ўявіць.

Разважаючы аб неабходнасці паглыбляць ваенную тэматыку, А. Адамовіч казаў, што «сведкам і ўдзельнікам сваім вайна дала такія эмацыянальны зарад, адкрыла ім свет і чалавека ў такіх высокіх і ў такіх, не пабаюся гэтага слова, страшных, праявах, што не пісаць аб гэтым нельга проста па прычынах унутранага — маральнага і псіхалагічнага — парадку» [5, с. 514]. Відавочна, што ўжо ў 1960-х гг. распрацоўка набалелых і актуальных пытанняў, звязаных з Вялікай Айчыннай вайной, патрабавала новых падыходаў. Як вынік, прыёмы спасціжэння рэчаіснасці і псіхалагічнага аналізу чалавечай душы істотна ўскладніліся.

Відавочна, што такі тэрмін, як «гераічнасць», таксама патрабаваў новага паглыбленага асэнсавання. Вакол азначэння «гераізм» заўсёды вяліся шматлікія спрэчкі, прапаноўваліся варыянты разумення сутнасці гераічнага, таму